

УДК 342.714

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.39>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ГРОМАДЯНСТВА ТА ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА ПРИ ЗМІНІ ТЕРИТОРІЇ ДЕРЖАВИ

Школьна В.В.,

*студентка Навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи,
Державного податкового університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5010-4366>
e-mail: vikaskolna2006@gmail.com*

Костенко І.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Державного податкового університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6974-023X>
e-mail: kostenko111@gmail.com*

Школьна В.В., Костенко І.В. Міжнародні стандарти громадянства та вирішення питань громадянства при зміні території держави.

Основоположним елементом розвитку будь-якої держави виступає зміцнення її правових зв'язків, а також формування якісної та нової правової системи захисту прав та законних інтересів людини і громадянина, включаючи сферу набуття громадянства України. Нормативно-правова база, яка регулює інститут громадянства України на даному етапі є фрагментарною та неузгодженою, а процес формування такої бази не є системним і послідовним, а це спричиняє проблеми в правовому врегулюванні. Важливо дослідити доктринальні підходи та погляди, які стосуються інституту громадянства. Існують різні підходи до визначення поняття громадянства. Воно трактується з різних аспектів - політичних, правових чи філософських. Змістом громадянства може бути стійкий правовий зв'язок з певною державою або належність особи до певної держави, народу нації. Серед ключових характеристик інституту громадянства найбільш важливим є його вплив на забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Громадянство надає особі ряд прав, зокрема право на захист державою, участь у виборах та державному управлінні, доступ до соціальних послуг та захист у суді. Також воно накладає обов'язки, серед яких: захист вітчизни, сплата податків, відданість державі, дотримання законів та участь у житті суспільства. Інститут громадянства в Україні відображає принципи і цінності сучасного демократичного суспільства, визначені Конституцією та міжнародними зобов'язаннями України. Він забезпечує індивідуальну та колективну безпеку, захист прав та свобод особи, розвиток громадянського суспільства та правової держави. Важливою складовою інституту громадянства є його взаємодія з іншими правовими інститутами, такими як права людини, міграційні процеси та соціальна політика. Ця взаємодія визначає способи реалізації громадянських прав та обов'язків, вирішення конфліктів і проблем, пов'язаних з громадянством та міграцією, а також формування громадянської ідентичності та спільної відповідальності за майбутнє країни. Недостатнім в правовій літературі є і визначення ознак громадянства. Дані проблеми зумовлюють необхідність дослідження загальної правової та доктринальної характеристики інституту громадянства.

Ключові слова: громадянство, міжнародні стандарти, держава, підстави, норми.

Shkolna V., Kostenko I. International standards of citizenship and resolution of citizenship issues when changing the territory of the state.

The fundamental element of the development of any state is the strengthening of its legal ties, as well as the formation of a high-quality and new legal system for the protection of the rights and

legitimate interests of a person and a citizen, including the sphere of acquiring Ukrainian citizenship. The legal framework that regulates the institution of Ukrainian citizenship at this stage is fragmented and inconsistent, and the process of forming such a framework is not systematic and consistent, which causes problems in legal regulation. It is important to examine the doctrinal approaches and views that relate to the institution of citizenship. There are different approaches to defining the concept of citizenship. It is interpreted from different aspects – political, legal or philosophical. The content of citizenship can be a stable legal connection with a certain state or a person's belonging to a certain state, the people of a nation. Among the key characteristics of the institution of citizenship, the most important is its influence on ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen. Citizenship gives a person a number of rights, including the right to protection by the state, participation in elections and public administration, access to social services and protection in court. It also imposes obligations, including: protecting the homeland, paying taxes, being loyal to the state, obeying the law, and participating in society. This interaction determines the ways of realizing civil rights and responsibilities, solving conflicts and problems related to citizenship and migration, as well as the formation of civil identity and joint responsibility for the future of the country. The definition of the signs of citizenship is also insufficient in the legal literature. These problems make it necessary to study the general legal and doctrinal characteristics of the institution of citizenship.

Key words: citizenship, international standards, state, grounds, norms.

Постановка проблеми. Зміна території держави може створювати складнощі з погляду визначення громадянства осіб, які проживають на цій території. Це особливо актуально в умовах конфліктів, війн або територіальних спорів, коли кордони держав можуть бути змінені або переглянуті.

Стан опрацювання цієї проблематики. Дану тему досліджували такі науковці як: Асканазій С.І. [1, с. 657], Барматова С. [2, с. 7], Бірта Г.О. [3, с. 142]. Асканазій С.І. аналізував питання громадянства, а саме підстави набуття та припинення. Барматова С. та Бірта Г.О. у своїх працях досліджували міжнародні норми з питань законодавства та регулювання даних норм у законодавстві різних країн.

Метою статті є аналіз українського законодавства та міжнародних норм з питань громадянства, утому числі при зміні території проживання.

Виклад основного матеріалу. Інститут громадянства в Україні є одним з основних інститутів конституційного права, що регулює відносини між державою та громадянами, визначає їхні права та обов'язки, а також встановлює механізми їхнього захисту та відповідальності. Конституція України та Закон України «Про громадянство України» [8] визначають процедури надання, припинення та відновлення громадянства, а також умови його здійснення.

Більшість конституцій світу містять положення про громадянство. Вони визначають, хто може бути громадянином країни, які умови необхідні для набуття та втрати громадянства, а також права та обов'язки громадян. У більшості країн є спеціальні закони про громадянство, які детально регулюють процедури набуття, втрати та відновлення громадянства.

Деякі аспекти громадянства можуть бути регульовані міжнародними угодами. Наприклад, угоди про двостороннє чи багатостороннє співробітництво можуть містити положення про спрощення процедур набуття громадянства для осіб з інших країн. Рішення судів також впливають на нормативно-правові основи щодо громадянства. Суди можуть вирішувати спірні питання, пов'язані з громадянством, і встановлювати прецеденти.

Важливо враховувати, що правові підходи до визначення громадянства можуть змінюватися з часом в залежності від політичних, соціальних та економічних умов. Такі зміни можуть відбуватися через прийняття нових законів, зміну конституційних норм або внаслідок міжнародних угод.

Інститут громадянства в Україні відображає принципи і цінності сучасного демократичного суспільства, визначені Конституцією та міжнародними зобов'язаннями України. Він забезпечує індивідуальну та колективну безпеку, захист прав та свобод особи, розвиток громадянського суспільства та правової держави. Важливою складовою інституту громадянства є його взаємодія з іншими правовими інститутами, такими як права людини, міграційні процеси та соціальна політика. Ця взаємодія визначає способи реалізації громадянських прав та обов'язків, вирішення конфліктів і проблем, пов'язаних з громадянством та міграцією, а також формування громадянської ідентичності та спільної відповідальності за майбутнє країни.

Конституція України визначає основні принципи набуття громадянства, зокрема, принцип територіальної належності, згідно з яким громадянство України набувається на підставі народження на території України або через походження (принцип ґрунту і принцип крові). Також важливим є принцип недопустимості позбавлення громадянства [4].

Громадянство – це правовий статус особи, що ґрунтується на її приналежності до певної держави. Як наслідок, громадяни користуються певними правами та несуть відповідальність перед державою, яка гарантує захист їхніх прав та інтересів [3, с. 16].

Система громадянства в Україні регулюється Конституцією України та Законом України «Про громадянство» від 18 січня 2001 року [8].

Відповідно до статті 4 Конституції, в Україні існує єдине громадянство, що є одним з основних принципів побудови суверенної незалежної демократичної держави. Україна поділяє поширену в цивілізованому світі точку зору, згідно з якою громадянство є не лише правовим зв'язком між особою і державою, а й невід'ємним правом людини, яке держава зобов'язана визнавати і поважати [4].

Міжнародні норми з питань громадянства закріплені в універсальних і спеціальних міжнародних актах, таких як Статут Організації Об'єднаних Націй, Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 7 березня 1966 року, Конвенція про права жінок від 18 грудня 1979 року, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року; Гаазька конвенція про врегулювання деяких питань, що стосуються спорів у галузі права громадянства від 12 травня 1930 року; Конвенція Ради Європи про скорочення військової служби у випадку подвійного громадянства від 6 травня 1963 року, Європейська конвенція про громадянство від 7 листопада 1997 року.

Ці міжнародні документи є важливими для забезпечення прав та свобод громадян України за кордоном, врегулювання питань подвійного громадянства та співпраці між країнами в громадянській сфері. Вони доповнюють внутрішнє законодавство та забезпечують стандартизований підхід до вирішення громадянських питань на міжнародному рівні [2, с. 16].

Підстави для отримання громадянства можуть бути різноманітними. Однією з основних підстав, яке автоматично надає особі право на українське громадянство, є народження на території України, або громадянство України одного з батьків.

Ще однією підставою є прийняття до українського громадянства. Цей процес може бути здійснений шляхом подання заяви та відповідності певним умовам та відсутності обмежень щодо набуття громадянства [2, с. 17].

Особи, які мають визнаний статус біженця або осіб без громадянства, можуть подавати заяви на отримання громадянства зі спрощеними умовами. Також існують випадки надання громадянства України особам, які мають значний внесок у розвиток країни або її культурного, наукового, або спортивного життя.

Таким чином, громадянство України - це правовий зв'язок між особою та Україною, що виражається у взаємних правах та обов'язках.

Українське законодавство про громадянство ґрунтується на таких принципах:

– Єдине громадянство – громадянство Української держави, що виключає можливість належності до громадянства адміністративно-територіальної одиниці України. Якщо громадянин України набуває громадянство (підданство) іншої держави, у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземний громадянин набуває громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України;

– Запобігання безгромадянству.

– Громадянин України не може бути позбавлений громадянства України;

– Визнання права громадян України на зміну громадянства;

– Неможливість автоматичного набуття громадянства України іноземцем або особою без громадянства в разі укладення шлюбу з громадянином України.

– рівність громадян України перед законом незалежно від підстав, порядку та моменту набуття громадянства України; - рівність громадян України перед законом незалежно від підстав, порядку та моменту набуття громадянства України;

– збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України.

Питання зміни громадянства при виїзді з країни на постійне проживання має наступні наслідки для громадян:

1. Втрата громадянства. Зміна території може призвести до втрати громадянства для осіб, які проживають на цій території, якщо їхнє громадянство пов'язане лише з попередньою державою. Це може стати особливою проблемою, якщо нова держава не надає автоматичного громадянства або якщо існують обмеження щодо придбання громадянства.

2. Набуття нового громадянства. Особи, що проживають на території, яка стає частиною іншої держави, можуть мати можливість набуття громадянства нової держави відповідно до її законодавства. Процедури набуття громадянства можуть бути різними в різних країнах і можуть включати в себе вимоги щодо проживання, мови, інтеграції та інші.

3. Подвійне громадянство. Деякі країни дозволяють своїм громадянам зберігати громадянство, незалежно від територіальних змін. Це може дати змогу особам, які проживають на території, яка стає частиною іншої держави, зберігати своє попереднє громадянство, навіть якщо вони набувають громадянство нової держави.

У кожному конкретному випадку вирішення питань зміни громадянства здійснюється з урахуванням міжнародних стандартів прав людини, забезпечуючи справедливе та ефективне рішення для всіх зацікавлених осіб.

Висновки. Отже, громадянство є важливою правовою категорією, яка визначає повноту прав та обов'язків особи перед державою. Основні підстави та умови отримання громадянства України описані в законодавстві країни. Система громадянства в Україні регулюється Конституцією України та Законом України «Про громадянство» від 18 січня 2001 року.

Нормативно-правові основи щодо громадянства України засновані на Конституції України та ряді законів, які регулюють процес набуття, припинення та поновлення громадянства. Нормативно-правові основи щодо громадянства України спрямовані на забезпечення прав особи на вільний вибір свого громадянства, а також на збереження національної ідентичності та захист прав та свобод громадян України як у власній країні, так і за її межами.

Конституція України визначає основні принципи громадянства, зокрема, принцип територіальної належності, згідно з яким громадянство України набувається на підставі народження на території України або через батьківство (один з батьків є громадянином України). Також важливим є принцип недопустимості позбавлення громадянства.

Закон України «Про громадянство України» встановлює детальні процедури набуття, втрати та відновлення громадянства. Наприклад, для набуття громадянства особі потрібно відповідати певним критеріям, таким як проживання на території України протягом визначеного періоду часу, володіння українською мовою тощо. У разі втрати громадянства також передбачені процедури, які можуть бути пов'язані з добровільним зверненням громадянина або прийняттям судового рішення за певними обставинами.

Крім внутрішнього законодавства, в світі існують міжнародні стандарти, які регулюють питання громадянства та співпрацю в цій сфері з іншими країнами. Вони встановлюють правила взаємодії міжнародного співтовариства у сфері громадянства та визначають права та обов'язки осіб, які мають подвійне або множинне громадянство.

В разі зміни місця проживання особа має визначитися чи залишити собі громадянство країни попереднього проживання чи за власною заявою вийти з нього і намагатися набуття громадянство іншої країни або залишитися апатридом. Сьогодні президентом України ініційований закон про множинне громадянство який спрямований на пільгове право на отримання громадянства України етнічних українців, які проживають за кордоном, а також за власним бажанням іноземців, які боронять нашу державу але мають інше громадянство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Асканазій С.І. Про основи правовідносин між державними соціалістичними організаціями. Вчені зап. Юридич. ін-та, 2018. 657–672 с.
2. арматова С. Пишемо “демократія”, читаємо “вибори 2004”. Кілька тривожних особливостей “дифузійної підтримки” українцями вітчизняних політичних інститутів, № 3. 2014. 7–10 с.
3. Бірта Г.О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ, 2014. 142 с.

4. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
5. Європейська Конвенція про громадянство. Міжнародний договір від 7 листопада 1997 року. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2001. № 11. С. 530–543.
6. Загальна декларація прав людини. Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948. № 29. С. 102–111.
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Українська правнича фундація. Право, 1995. № 41. С. 57–68.
8. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. 65 с.